

MÄRKMEID MUST-LEPALINNU FENOLOOGIAST JA KÄITUMISEST

Asko L õ h m u s

Nõlvaku 15-51, Tartu EE-2400

Kuigi viimastel aastakümnetel jõudsasti levinud, on must-lepalind Eestis endiselt haruldane lind. Liigi ökoloogia on meil peaaegu täiesti uurimata ning seetõttu esitan järgnevalt mõningaid andmeid, mida õnnestus koguda 1995. aastal Tartus.

Kokku pesitseb Tartu linnas tõenäoliselt 5-8 paari must-lepalinde (1989-1991 koostatud Tartu Linnuatlase andmed). 1995. aastal jälgisin peaaegu pidevalt ühe paari käekäiku, kes asustasid Tartu Annelinna kirdeserva. Tegutsemisbiotoobiks oli 5- ja 6-korruseliste paneelmajade rajoon, eriti aga selle ääres paiknev tühermaa, kus pikka aega seisavad ühe peaaegu valmis maja ehitustööd. Tema haudenaabriteks olid siin kivitäksid (2 paari) ning tuttlõokeste paar, viimastel pesitsemine ilmselt ei õnnestunud. 1994. aastal ma must-lepalinde samas ei märganud.

Saabumisajaks võiks lugeda 21. aprilli 1995, mil vaatlesin isaslindu, järgmisel hommikul oli kohal ka emaslind. Kogu 22. aprilli päeva tegutsesid nad territooriumil teineteisest eraldi. 23. aprilli hommikul laulis isane mõned korrad poolelioleva maja katusel, hiljem võis paari näha koos. 24. aprillil nägin must-lepalinde mängulennul: hoogsalt õhku tõustes ja umbes 10 m kõrgusel "kruvina" teineteise ümber lenneldes põiklesid linnud siia-sinna, tehes samal ajal sirisevat häält.

26.-30. aprillini kestis Tartu kandis külm madalrõhkkond. Lepalinde oli sel perioodil väga harva näha. Siiski polnud nad lahkunud (29.04. isaslind üksinda toitu otsimas).

Kõigil kohaloldud aprillipäevadel laulis isane harva, selgete ja soojade ilmadega vaid paar-kolm "seeriat" päeva jooksul (5-10 laulu seerias), jahedate ilmadega aga üldse mitte. Seevastu 2. mail kostis väga aktiivset laulmist kella 10 ja 11 vahel hommikul, ajuti isegi iga kümnekonna sekundi järele. Samal ajal vaadeldi emalindu kahel korral ehitusplatsi servast takutorte kogumas ja nendega poolelioleva maja varju lendamas. 3. mail oli näha nii isas- kui ka emaslind, kui edaspidi peamiselt vaid isane (erandina nähti emaslindu 10. mail). Isaslinnu lulumist ei olnud aga kuulda enam kogu maikuu jooksul.

Arvasin juba, et lepalindude pesaelu on äpardunud, kuid 10. juuni õhtul leidsin umbes 15-päeva vanuse, halvasti lendava noorlinnu, kes õhtul kella 22 ajal lendas meie rõdule ja jäi sinna "lõksu". Päästsin ta lahti, vanalinde ega teisi noorlinde polnud näha.

Noorlinnu vanuse põhjal tagasiarvutust tehes võiks tema koorumisajaks pakkuda 26. maid. Et must-lepalinnu haudevältus on 12-13 päeva (Rootsmäe & Veroman, 1974), siis toimus munemine tõenäoliselt 13. mai paiku.

11. juuni hommikul laulis isaslind korduvalt kell 7.20-8.15, samal ajal tegutses tühermaal ka emaslind. Hiljem oli erinevaist paigust kuulda vähemalt 3 noorlinnu omapärast tilksuvat häält. Vanalinnud ja pesakond tegutsesid koos kogu päeva, noori toitis ainult emaslind.

Oli huvitav, et just nüüd saabus isalinnul kõige aktiivsem lauluperiood (11. juunist kuni 15. juunini), laulmiseks eelistas ta kesk hommikut ja õhtutunde alates kella 21-st.

Juuni teisest poolest augusti lõpuni vaatlesin linnaservas suhteliselt harva ja seetõttu ei tea, kas lepalinnud ka teistkordselt pesitsema asusid. Võimatu see igatahes pole, sest esimene pesakond lennuvõimestus ju suhteliselt vara ning vana isalindu oli hiljemgi aeg-ajalt ikka laulmas kuulda (veel 27.-28. juulilgi).

Augustis ja septembris lepalinnud kadusid, võimalik, et nad siirdusid kuhugi mujale. Viimase sügisese vaatlusena nägin vana isalindu ühe paneelmaja rõdult putukaid püüdnas 23. septembril.

Must-lepalinnu suhetest teiste lindudega tuleb märkida, et tegu on äärmiselt tagasihoidliku linnuga. Kordagi ei ilmutanud ta ühegi teise linnu suhtes agressiivsust, samal ajal kui riikas kivitäksi isaslind teda korduvalt oma vahipostidelt minema ajas ning tihti veel mitukümmend meetrit jälitas. Mõningat vastuhakku võis täheldada vaid 5. mail, kui isalepalind kivitäksi isase eest lennul põikles ja endisesse istumiskohta mitmel korral püüdis tagasi istuda. Seejuures oli must-lepalind lennus kivitäksi tunduvalt osavam. 11. juunil nägin, kuidas isalepalindu ründas ka emane kivitäksi.

Kirjandus: ROOTSMÄE, L. & VEROMAN, H., 1974. Eesti laululinnud. Tallinn, Valgus.

Notes on Phenology and Behaviour of Black Redstart

The author presents data collected during monitoring of the birds in the district of 5- and 6-storied block houses in Tartu on 1995. The descriptions are given of the singing habitats of the male, behaviour of juvenils, and relations with Northern Wheater.